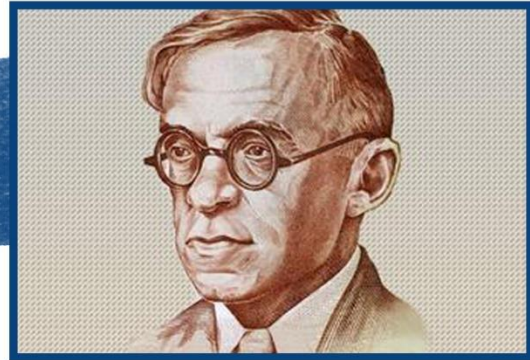

זאב ז'בוטינסקי דמותו של מנהיג

47

מבוא:

בשנת 2005 התשס"ה התקבל בכנסת חוק זאב ז'בוטינסקי שמטרתו "להנחיל לדורות את חזונו, מורשתו ופועלו של זאב ז'בוטינסקי, לציין את זכרו ולהביא לחינוך הדורות הבאים ולעיצוב מדינת ישראל, מוסדותיה, יעדיה ודמותה בהתאם לחזונו הציוני". בהתאם לחוק שהתקבל, תציין מערכת החינוך את יום זאב ז'בוטינסקי בכל שנה ביום י"ב בטבת.

זאב ז'בוטינסקי, שהיה מנהיג ציוני, סופר, משורר, עיתונאי ומתרגם, היה איש רב פנים ופעלים. בעקבות הפרעות בקישינב (1903), הגיע להכרה כי אין לעם היהודי פתרון בגולה אלא רק בהקמת מסגרת מדינית בארץ ישראל וכי יש לפעול לאלתר להפצה ולמימוש רעיון ההגנה היהודית עוד בגולה. שתי תובנות אלה הנחו אותו בפעילותו הציונית ולאורן הצליח לסחוף דור שלם של יהודים ברוסיה, בהביאו להם את בשורת התחייה הלאומית.

ז'בוטינסקי נאבק להקמת בתי ספר עבריים בגולה, שבהם תשלוט השפה העברית. הוא פעל להקמת אוניברסיטה עברית בארץ ישראל, בה, לפי חזונו, ילמדו אלפי תלמידים. כמו כן, גיבש משנה סדורה חברתית-כלכלית בדבר בניית חברה מתוקנת בארץ הנביאים.

נאמן לאמונתו כי יהודים צריכים לקחת חלק בהגנה עצמית, פעל ז'בוטינסקי בנחישות למען הקמת "הגדוד העברי הראשון", שהיה לגיון יהודי שפעל במלחמת העולם הראשונה במסגרת הצבא הבריטי למען שחרור ארץ ישראל מידי התורכים. הוא התגייס לאחד מהגדודים הללו ושימש כקצין. בגדודים אלה חברו לראשונה אישים שלימים יעמדו בראש הגנת הישוב היהודי והמדינה שבדרך, כגון: דב הוז, אליהו גולומב ויעקב דורי. כמו כן, ארגן ועמד בראש הגנת ירושלים בימי פרעות הדמים בשנת תר"פ

(1920) ושימש כמפקד הארגון הצבאי הלאומי. ז'בוטינסקי היה מנהיג ציוני מוכר, היה חבר ועד הצירים וההנהלה הציונית וממייסדי "קרן היסוד". ב-1923 פרש מהנהגת התנועה הציונית והקים את תנועת הנוער "בית"ר", שקמה במטרה לחנך את הנוער ברוח לאומית וצבאית ואת "ברית הציונים הרוויזיוניסטים" שדגלה בהקמת מדינה עברית בארץ ישראל לאלתר. מאוחר יותר ייסד את ההסתדרות הציונית החדשה.

ז'בוטינסקי צפה את השואה המתקרבת על יהודי אירופה וקרא לפינוי מהיר ומאורגן מארצות הגלות לארץ ישראל, באומרו כי "אם היהודים לא יחסלו את הגולה, הגולה תחסל אותם."

מן הראוי שבני הנוער המתחנכים במערכת החינוך בישראל יכירו את דמותו ואת משנתו של זאב ז'בוטינסקי, שהיה אחד מגדולי ההוגים של המחשבה והמעשה הציוני. רבות מהשאלות העומדות במרכז השיח הציבורי בימינו העסיקו את ז'בוטינסקי ובדבריו ניתן למצוא חיוניות ואקטואליות, כאילו נכתבו זה עתה.

מהלך הפעילות:

מטרות

- להכיר את דמותו ופועלו של זאב ז'בוטינסקי ואת הערכים שהנחו אותו.
- להתוודע להיבטים מתפיסתו הציונית-מדינית ולבחון את מידת הרלוונטיות שלהם לימינו.

במליאה

המנחה יפתח ויאמר:

זאב ז'בוטינסקי נולד ב-1880 ונפטר ב-1940. הוא היה מנהיג ציוני, סופר, עיתונאי, משורר ומתרגם – איש חזון ומעשה, שהשאיר אחריו מורשת עשירה ורבת ממדים.

בין דבריו הרבים ניתן למצוא את האמירה הבאה: "**חלוץ איננו חי למען עצמו, אלא למען אלה שיבואו אחריו**" (מתוך נאום באסיפת עם בוורשה, ב-1939).

- מה דעתכם על דברים אלה?
- האם חלוציות כזאת עדיין רלוונטית בימינו? נמקו.

בקבוצה

המשתתפים יתחלקו לקבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס ובו קטע הלקוח מדברי ז'בוטינסקי ומתמקד בנושא מסוים ומשימה קבוצתית. (נספח 1)

במליאה

- דיווח הקבוצות

- שאלות לדיון

1. מהם הערכים והעקרונות שהניעו את ז'בוטינסקי?
2. ז'בוטינסקי יצא בקריאה לבני דורו באומרו "אם לא תחסלו את הגולה, הגולה תחסל אתכם" – מה דעתכם?
3. ז'בוטינסקי דיבר על הצורך בכוח ובחוזק צבאי לצורך קיום העם היהודי בארץ ישראל: "מכל התנאים להתחדשות מדינית, הידיעה לירות היא לצערנו התנאי החשוב ביותר" מה דעתכם על אמירה זו?
4. בחזונו על חברה יהודית מתוקנת דיבר ז'בוטינסקי על מדינה שתספק לאזרחיה את הצרכים הבסיסיים. מה דעתכם על תפיסה זו? מהם לדעתכם צרכים בסיסיים היום? באיזו מידה התממש לדעתכם חזון זה של ז'בוטינסקי בימינו?
5. מבחינתו של ז'בוטינסקי, הציונות לא תתגשם בהקמתה של מדינת ישראל בלבד, אלא כאשר המדינה שתוקם תתרום לאנושות ערכי מוסר וקדושת אדם. מה דעתכם על תפיסה זו? באיזו מידה הוגשמה הציונות לפי תפיסה זו?
6. מהם המאפיינים של מנהיגות שאתם מזהים בדמותו של ז'בוטינסקי בקטעים שברשותכם? (חזון, רעיונות מקוריים, חשיבה עצמאית, הליכה נגד הזרם, יכולת לסחוף אנשים, התגייסות טוטלית לשליחות ועוד).
7. הכנסת חוקה חוק יום זיכרון לזאב ז'בוטינסקי - במה לדעתכם חשיבותו? מה לדעתכם צריכים להיות התכנים המרכזיים של יום כזה?
8. מה מדבריו, ערכיו ועקרונותיו של ז'בוטינסקי הייתם מאמצים?

כרטיס משימה קבוצתית

1. סכמו בקצרה את הרעיונות העיקריים של ז'בוטינסקי כפי שהם באים לידי ביטוי בקטעים שקראתם והכינו אותם להצגה במליאה.
2. מה דעתכם על רעיונות אלו?
3. מה הרשים אתכם במיוחד?
4. אילו יכולתם לפגוש את ז'בוטינסקי – מה הייתם רוצים לומר לו או לשאול אותו?

קבוצה 1 - שפה ותרבות עברית

ז'בוטינסקי ראה בהשגת השפה העברית יסוד ראשון בתהליך ההגשמה הציונית. מראשית פעילותו הציונית ברוסיה ייחס ז'בוטינסקי חשיבות מיוחדת לחינוך העברי. הוא היה בין היחידים בקרב מנהיגי הציונות אשר ראה בשימוש בעברית מטרה עליונה. עם בנו זיבר אך ורק עברית. הוא סבר שכל ציר לקונגרס הציוני חייב לדעת עברית, ולא היה יכול לשאת את החרפה שהידיש הייתה האשון הרשמי של הקונגרס. ז'בוטינסקי הטיל להשגת השפה העברית בתור שפת הוראה כללית בכל כתי הספר. לדעתו, לא ניתן היה להקנות ערכים לאומיים באמצעות כלי זרים. רק בהשראת מושגים לאומיים ניתן יהיה להחדיר את תודעת העברית אל היהודים. הצעתו הייתה מהפכנית, ולא התקבלה על ידי רוב המנהיגים היהודים, אשר ראו בו "בעל דמיונות", והוא נשאר בודד במערכה.

מאבק נוסף עליו שקד היה הרעיון לייסוד אוניברסיטה עברית בארץ ישראל.

מדבריו:

"החייאת העברית בעולם הגויי מוסיפה כבוד לציונות, מגבירה את כוחה הפוליטי, עשו ניסיון בעצמכם אם תמצאו הזדמנות לכך. קחו גוי פשוט, תנו לו להקשיב לשיחה בעברית, תחכו עד שישאלכם 'איזו שפה היא זאת?' תענו בקיצור: 'שפת התנ"ך' – ותשמעו מה תהיה אחרי כן השאלה השנייה. היא תהיה: 'מה נשמע אצלכם בנוגע לארץ-ישראל?' ... כאן המדובר באותו הנס, הפלא הגדול, אשר עליו שמע העולם בכל מאות שנות תולדותיו משחר ילדותו:

כוח הזיכרון, עוצמת העקשנות, שיכולה לקחת חוט, שנפסק לפני יותר משישים דורות – לקחתו, להסיר ממנו את אבקו, לקושרו מחדש ולמשוך אותו הלאה, לעוד שישים דורות..."

(*"הצפירה"*, דאר היום 5.1.1931)

"רצוני שערי (בנו של ז'בוטינסקי) ידע יפה עברית. בכל השאר איני נותן לך עצות."
(מכתב-צוואה אל אשתו, בצאתו לחזית, "17.9.1918, כרך זכרונות בן-דורי, עמ' 14)

"ברור לי הדבר, כי אין ביכולתנו עדיין ליצור אוניברסיטה טובה. אין דבר, נתחיל באוניברסיטה **גרועה**
– תראו שיהיה לה ערך לאומי וחינוכי שקול כנגד תריסר מוסדות חקירה משובחים."
(מתוך: אבטוביגרפיה, עמ' 88-89)

"בית"ר רואה בשפה העברית את שפתו הלאומית היחידה והנצחית של עם ישראל. בארץ ישראל
עליה להיות לשפה היחידה השלטת בכל שטחי החיים של היהודים; בארצות הגלות היא צריכה להיות
לפחות שפת הלימוד, למן גן הילדים ועד לבית הספר התיכון. בחינוכו של כל ילד יהודי עליה לשמש
הראשית והיסוד לכול; וילד שאינו יודע עברית, אינו יהודי שלם- ואפילו הוא בית"ר... שפה לאומית
היא השפה שנולדה יחד עם העם והיא מלווה אותו, בצורה זו או אחרת, בכל דרך חייו הארוכה: הלא
זו היא השפה העברית."

(מתוך: "רעיון בית"ר", 1934)

קבוצה 2 – חברה מתוקנת

בחזונו ראה ל'בוטניסקי חברה המבוססת על ערכים סוציאליים ועל סולידריות חברתית כרוח נביאי ישראל, שסאליה העיקריים הם "שבת", "פאה" ו"רעיון היוכל". ל'בוטניסקי איאל את הרעיון הטאון ביסודות אלה, שלפיו מולאת על המדינה מולאת החובה לדאוג לפרט ולספק לו את צרכיו היסודיים. הגמתו של מלוא החזון הציוני תלויה לא רק בהקמתה של מדינת ישראל, אלא ביכולתה לתרום לאנושות כמסגרת ערכי אוסר וקדושת אדם.

מדבריו:

"אני מצויר לעצמי, שהדבר, שאנו מכנים אותו בשם 'הצרכים האלמנטריים' של אדם רגיל - אותו הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות, כשאינו מוצא פרנסה זו - כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן דבר זה בקיצור: מזון- מעון- מלבוש- מורה- מרפא: "חמש פעמים מם". ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי 'תרופתי', צריכה להיות:

כל אדם, שמודיע, שהוא דורש את 'חמש הממין', צריך לקבל אותן.

...זהו החוק הראשון. מאין תיטול אותם המדינה? התשובה על כך היא החוק השני: המדינה תיטול אותם מהאומה, ממש כמו שהיא נוטלת היום מסים אחרים ומכריחה בני אדם לעבוד בצבא".

(מתוך: הגאולה הסוציאליית, כרך רשימות, עמ' 297 – 298)

"אינני רוצה להאמין, כי יש באנושות הבדלי דרגות. .... גם לי מוטב להיעלם ולעבור מן העולם מאשר להסכים להשקפה, שבני ובן זולתי אינם אנשים שווים ערך, שבני וסנדלרי אינם שווים."

(מתוך: נאום בוועידה העולמית של הצה"ר, 1932)

"אם אבקש את השורש לאותה רוח עברית חדשה, שביתר מהווה כיום את ביטוייה המפותח ביותר, אמצאהו ברעיון מלכותו של האדם והתכוונתי לכל אדם: יוני או באנטו (שבט אפריקאי), צפוני (סקנדינאבי) או אסקימו. הם כולם בצלם אלוקים נוצרו: זאת למדנו מן הפרק הראשון של התנ"ך."

(מתוך: "בני מלכים", המשקיף 1941.4.25)

"מחשיב אני את האשה על הגבר, בכל שטח יסודי של חיי הציבור והבית; חוץ מיגיע-כפיים גס ופראי שבו מכריע כוח-השרירים, אין תפקיד ומקצוע שלא הייתי מוסר לאשה בעדיף על הגבר... ניסיון שנטע בתוך-תוכי מושג של נפש ארוגה מחוטי פלדה וחוטי משי, ולמושג הזה קרא 'אשה'. ... אבל חוטי-פלדה עם חוטי-משי הנם חומר לא ייקרע"...

(מתוך: "סיפור ימי", כרך: אבטוביגרפיה, עמ' 149)

קבוצה 3 – חיסול הגולה ועלייה לארץ ישראל

חיסול הגלות – זו הייתה הסיסמה אותה נשא ל'בוטניסקי מארץ לארץ ומעיר לעיר ובדברו אל בני עמו מעל דפי העיתונות, באסיפות עם ובשיחות בארבע עיניים, קרא: "יהודים, חסלו את הגלות – ולא, הגלות תחסל אתכם".

בשנת 1936 הכריז ל'בוטניסקי בפולין על תוכנית ה"אוואקואציה". הוא הפהיר, הצעיק והתחנן באופני היהודים כי חובה עליהם לפנות את ה"חורבה" בטרם תתמוטט עליהם, ולפלא להם נתיב בריחה לארץ ישראל. כולם מצויים להציל את נפשם לפני שתתאחר עליהם השעה. בדבריו אלו "הרגיל" את הסובבים אותו. המנהיגים היהודיים וגם הציונים קמו עליו כאיש אחד לפנותו על שהוא "מסייע" לאנטישמים וחותר תחת אושיות הקיום היהודי .

מדבריו:

"בהיותי בן 16 חיברתי שיר: צורתו הפיוטית שכחתי, אך תוכנו זכור לי עדיין: גלות – פירושה, שאחרים עושים את ההיסטוריה במקומנו. ואילו הציונות פירושה, שעם ישראל מתחיל לעשות את ההיסטוריה שלו מחדש, כעם עצמאי"...

(מתוך: נאום על תוכנית האוואקואציה, אוקטובר, 1936)

"זה שלוש שנים אני פונה אליכם, יהודי פולין, עטרת יהדות העולם, בקריאה. אני מזהיר אתכם בלא הפוגה, שהקטסטרופה (האסון) מתקרבת. שערותי וזקני הלבנו בשנים אלו, כי לבי שותת דם על שאתם, אחים ואחיות יקרים, אינכם רואים את הר-הגעש שיתחיל תיכף לפלוט את אש ההשמדה. אני רואה מראה איום; הזמן קצר בו אפשר עוד להינצל. אני יודע:

אינכם רואים, כי אתם טרודים ובהולים בדאגות יום-יום.

האזינו לדברי בשעה השתים-עשרה: למען השם! יציל-נא כל אחד את נפשו, כל עוד יש זמן לכך - והזמן קצר!

ועוד דבר ברצוני לומר לכם ביום תשעה-באב זה: אלה שיצליחו למלט את נפשם מהקטסטרופה, יזכו לרגע החגיגי של שמחה יהודית גדולה: לידתה מחדש ותקומתה של מדינה יהודית. איני יודע אם אני אזכה לזאת, בני – כן! אני מאמין בזאת כשם שאני בטוח שמחר בבוקר שוב תזרח השמש, אני מאמין באמונה שלמה."

("בהלך-רוח של ט' באב", מתוך: נאום בווארשה, ט' באב תרצ"ח, אוגוסט 1938, עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 160)

"... גרוע ממנה הדבר שאני רואה אצל המוני יהודים באירופה המזרחית: שוויון נפש, פאטליזם, כניעה לגורל... הבריות מתנהגים כעת כאילו כבר נגזר דינם... משל למה הדבר דומה? כאילו הושיבו את

האנשים בעגלה, שנים עשר מיליון אנשים משכילים ומנוסים הושיבו בתוך עגלה, ואת העגלה דחפו אל עבר פי תהום. כיצד מתנהגים אנשים אלה? אחד בוכה, אחד מעשן סיגריה, אחדים קוראים עיתונים, אחד שר - ולשווא תחפשו איש אחד, שיקום, יטול את המושכות לידי ויעביר את העגלה משם והלאה. זהו הלך הרוחות. כאילו בא איזה אויב גדול והרדים את מוחותיהם בכלורופורם. בא אני אליכם לערוך ניסיון. את הניסיון האחרון. קורא אני אליכם: שימו לב למצב זה. נסו לעצור את העגלה, נסו לקפוץ מתוכה, נסו לשים מכשול כלשהו בדרכה, אל תלכו כבבשים אל הזאב"...

(מתוך: נאום באסיפת עם בווארשה, מאי 1939)

קבוצה 4 – כוח, הגנה ועצמאות

אחד הנושאים המרכזיים בחייו היה המאבק להנחלת רעיון ההגנה העצמית. עצם הרעיון בדבר נחיצותו של כוח צבאי יהודי שיגן על היהודים בגולה ועל המדינה שתוקם, היה מצוי עוד בכתביו של הרצל. ליבובינסקי ראה בארגון ההגנה היהודית העצמית ביטוי לגאווה לאומית ולכבוד עצמי, העשוי לעורר את המוני היהודים המדוכאים והמושפלים אמון וכיטחון בכוחות עצמם. הוא עצמו הצטרף ליחידה להגנה עצמית שאורגנה בידי ברית הסטודנטים ירושלים, ופעל רבות להשגת כסף לשם רכישת נשק עבורה. ליבובינסקי דיבר לא רק על צבא מקצועי, שישמש להגנה מבפנים ומבחוץ, אלא על החינוך לחיילות של הנוער בכלל, כדי שיוכל לעמוד במערכה הקשה, שהתחייבה מתוך צרכי התחדשותו הלאומית. ליבובינסקי כתב אמנם על שבחי האיטיריזם – משמעת, יכולת של פעולה קולקטיבית, עזרה הדדית, רוח של הקרבה עצמית, תעוזה וכושר למפעלי גבורה – אך לא התעלם מקווי האופי השלייליים, שהאיטיריזם עלול לקבל בתנאים מסוימים.

מדבריו:

"...במשך יובלים ודורות הורגלו אומות העולם לשמוע, כי פה היכו את היהודים ושם הגנו על היהודים - או היכו או הגנו, וקשה להגיד מה היה משפיל יותר – המלקות או ההגנה. בא הזמן להראות לעולם רובה יהודי עם כידון יהודי. מתוך הקושי, שבו השגנו את המטרה הזאת, יכולים אתם להבין את ערכו, או אולי, יותר נכון, עוד אין אנחנו יכולים להבין את כל ערכה של המהפכה הנפשית הזאת – את כל ערכה ואת כל תוצאותיה הקרובות והרחוקות – ורק בני בנינו יבינו, וכאשר יבינו, יברכו את שמכם".
(ה"שניידרים" – זאב ז'בוטינסקי, הארץ, ט"ו בכסלו תר"פ, 12.7.1919)

"בשביל הדור הגדל לנגד עינינו ואשר על כתפיו תוטל - כנראה, האחריות למפנה הגדול ביותר בתולדותינו, יש לאלף- בית צלצול פשוט ביותר: צעירים, למדו לירות.. הכרת המציאות ההיסטורית מצווה עלינו: אם תהיו אנשים מלומדים וגם תדעו לחרוש אדמה ולבנות בתים, תדברו כולכם עברית ותכירו את כל הספרות הלאומית שלנו... ואילו לירות לא תדעו, תהיה התקווה מכם והלאה. אולם אם תדעו לירות - אפשר שתהיה התקווה... כולם מבינים, שמכל התנאים להתחדשות מדינית, הידיעה לירות היא לצערנו התנאי החשוב ביותר".
(מתוך: "על הכירה אש", 'האומה', גליון 9)

"יחסי האמוצינונאלי אל הערבים הוא כיחסי לכל יתר העמים: שוויון נפש אדיב. יחסי הפוליטי אליהם נקבע על ידי שני עקרונות: ראשית - את הרחקתם של הערבים מארץ ישראל הנני חושב לבלתי מתקבלת על הדעת בהחלט; בארץ ישראל תמיד ישבו שני עמים ...

שנית, הנני מתגאה בהשתייכותי לאותה קבוצה שניסחה את תוכנית הלסינגפורס, זו התוכנית של זכויות לאומיות לכל העמים החיים בתוך מדינה אחת. בעריכת תוכנית זו הגינו לא רק ביהודים, אלא בכל העמים, בכל מדינות שבתם; ויסודה של התוכנית הוא שיווי זכויות מוחלט. הנני מוכן להישבע בשמנו ובשם צאצאינו שלא נפר לעולם שיווי זכויות זה, ולא נעשה ניסיון לדחוק את רגליו של מישהו. כפי שהקורא רואה, הרי זה 'אני מאמין' שאומר כולו שלום.

אולם באור אחר לגמרי מופיעה השאלה, אם אפשר תמיד להגיע למטרת שלום בדרכי שלום. התשובה לשאלה זו תלויה ללא שיוור ביחסם של הערבים אלינו ואל הציונות, ולא ביחסנו לערבים. ... על הסכם מרצון בינינו לבין ערביי ארץ ישראל אי אפשר לחלום. לא עתה וגם לא בעתיד הנראה באופק... אין תקווה - תהיה אף הקלושה ביותר - להשיג את הסכמתם של ערביי ארץ ישראל להפיכתה של פלשתינה לארץ בעלת רוב יהודי...

אינני מתכוון לקבוע שעם ערביי ארץ ישראל בלתי אפשרי הסכם כלשהו, בלתי אפשרי הוא רק הסכם מרצון. כל עוד מקנן בליבות הערבי, ויהיה אף זיק של תקווה, שיעלה בידם להיפטר מאיתנו, אין בעולם דברי נועם כאלה ולא הבטחות מושכות לב שבגללם יהיו הערבים מוכנים לוותר על תקוותם זו... אומה חיה מוכנה לווייתורים בשאלות גורליות כאלו רק בזמן שלא נותרה כבר כל תקווה "להיפטר", וכשבקיר הברזל נסתמה כל פרצה. רק אז מאבדות את השפעתן הקבוצות הקיצוניות... רק אז יופיעו המתונים כשבפיהם הצעות בדבר ויתורים הדדיים; ובשעה כזו בלבד הם יתחילו להתמקח איתנו על עניינים מעשיים...

אולם הדרך היחידה המובילה להסכם כזה הוא קיר הברזל, כלומר, קיומו של כוח כזה בארץ ישראל, אשר לא יושפע בשום פנים ואופן על ידי לחצם של הערבים."

(על קיר הברזל", כרך בדרך למדינה, עמ' 253-260)

קבוצה 5 – מדינה ריבונית

ליבוטינסקי ציין את ההכרח ליצור מדינה ריבונית שיש בה מסוים ערכים אהמק קיומו של עם ישראל . הוא ראה עצמו כנושא דגלה של "הציונות ההרצליאנית", שמה את הדגש על יצירת תנאים מדיניים נאותים כתנאי קודם לפעולה התיישבותית, ופסל את הנוהג של סלקציה של עולים, שהייתה מכוונת להבטחת דמות אסוימת של החברה הארץ-ישראלית .

למדינה היהודית, על פי ליבוטינסקי יש ייעוד מיוחד שכוח שמור לה מששת ימי הכריאה. תרומה סגולית יש לאל ידה לתרום לאנושות במסגרת ערכי מוסר וקדושת האדם. מטרתה הסופית האמיתית של מדינת היהודים היא יצירת תרבות לאומית, שתאצל מהודיה על כל העולם. לנסוחתו החדשה קרא "ציונות רוממה."

מדבריו:

"ציון - האמונה שרק ארץ ישראל יש בכוחה לפתור את בעיית עם ישראל – ביטוי כפירה בכל הצעות פתרון אחרות, כגון טריטוריאליזם, המשך הישיבה בגולה וכל כיוצא באלה."

(מתוך: יוסף נדבה, זאב ז'בוטינסקי – האיש ומאבקיו, 1986)

"... דבר זה ודאי הוא, כי בשני הדורות הבאים נילאץ להוציא מן הגולה מיליונים רבים, ואין אפשרות ממשית לכך מחוץ לגבולות ארץ-ישראל. ... עם במצוקה גדולה חייב לתכנן תוכנית גדולה ולהילחם למימושה".

("ממעמקים", הירדן, 1936.4.17, מובא ב"עולמו של ז'בוטינסקי" מאת משה בלע, עמ' 27)

"האנטישמיות לא יכלה להוליד את הציונות. האנטישמיות יכלה להוליד רק את השאיפה לברוח מן הרדיפות... ואולם, כדי שתחת ההטפה לשמד תישמע הקריאה לתודעה עצמית ולתחייה לאומית, היה צורך במשהו מלבד האנטישמיות - היה צורך במניע פנימי, בציווי פנימי חיובי. ציווי זה הוא יצר החיים של שמירת הקיום הלאומי, אשר נתן לנו כוח ללכת בשביל העקרבים של דברי ימינו".

(מתוך: "אל שונאי ציון", 1903)

"...לא נותרה לנו אלא דרך אחת, שהיא מציאותית וראויה למאמץ: עליית המונים מרוכזת לארץ... שוב תהיה לנו הציונות למה שהיתה בימי הרצל – לא רק תחייה לאומית, לא רק תנועה לפתרון בעיותיה הרחניות של האומה, אלא גם רעיון הצלה אנושי להמוני אדם עצומים, רעיון כמעט משיחי במובן הפשוט ביותר של מילים אלה."

(מתוך: "פטיציה בגולה, התנגדות בא", דברים בוועידה העולמית החמישית של ברית הצה"ר", וינה 1932)

זרקור אל...

זאב ז'בוטינסקי – תחנות ארכליות כחייו

18.10.1880 - זאב ולדימיר ז'בוטינסקי נולד באודסה שברוסיה בי"ב בחשון, תרמ"א.

1898 - בגיל 18 יצא ללימודי משפטים באיטליה ובשווייץ ועבד שם ככתב של עיתונים רוסיים ידועים. על רשימותיו היה חותם בשם העט – "אלטלנה".

1903 - בהשפעת הפוגרום ביהודי קישינב התגייס לפעילות ציונית יהודית ואירגן יחידות להגנה עצמית יהודית ונלחם על זכויות המיעוט היהודי ברוסיה. בשנה זו גם השתתף בקונגרס הציוני השישי, שהיה הקונגרס האחרון בו השתתף הרצל.

1903-1914 - בתקופה זו פעל ז'בוטינסקי רבות למען השפה והתרבות העברית ברחבי רוסיה, ועסק בפעילות למען הקמת אוניברסיטה עברית בארץ-ישראל.

1914 - עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה יצא לחזית ככתב צבאי. במצרים נפגש עם יוסף טרומפלדור והחל לפעול למען הקמת גדוד עברי.

1917 - באוגוסט שנה זו הצליח ז'בוטינסקי להשיג אישור מהאנגלים להקמת גדוד עברי לוחם. ז'בוטינסקי עצמו שירת בגדוד בדרגת סגן והשתתף בקרב על מעברות הירדן ובכיבוש א-סאלט במערכה לשחרור ארץ-ישראל משלטון הטורקים.

1920 - עמד בראש ההגנה בירושלים מול פרעות הערבים, ושלטון המנדט הבריטי דן אותו על כך ל-15 שנות מאסר עם עבודת פרך. בעקבות הסערה שחולל פסק הדין, קיבל חנינה ושחרר מכלא עכו.

1921-1925 - ז'בוטינסקי כיהן כחבר ההנהלה הציונית והיה ממייסדי "קרן היסוד".

1923 - הקים ועמד בראש תנועת הנוער בית"ר (ברית יוסף תרומפלדור) ששאפה לחנך את חבריה ברוח לאומית וצבאית. בשנה זו פרש מההנהלה הציונית בעקבות חילוקי דעות.

1925 - בעקבות מחלוקת לגבי המדיניות הציונית, התפטר והקים את ברית הציונים הרביזיוניסטים (הצה"ר), שדגלה בהקמת מדינה עברית בארץ-ישראל לאלתר.

1928-1929 - שימש כעורך העיתון היומי "דואר היום" וניהל פעילות מדינית ענפה.

1929 - בשנה זו יצא לסדרת הרצאות בחו"ל, ומשרצה לחזור לארץ, סירבו הבריטים לאפשר לו זאת. מאז ועד מותו חי בגולה.

1935 - ז'בוטינסקי פרש עם תנועתו מן ההסתדרות הציונית, לאחר שנדחתה תביעתו להכריז כי מטרתה הסופית של הציונות היא הקמת מדינה יהודית, והקים את ההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח).

1937 - ז'בוטינסקי קיבל עליו את הפיקוד העליון על האצ"ל כזרוע הצבאית של הצה"ר ותמך בפעולותיו של הארגון לשבירת ההבלגה כלפי מעשי האיבה והרצח שביצעו כנופיות ערביות נגד יהודים. באותה שנה התנגד באופן עקרוני לתוכנית החלוקה של ארץ-ישראל שהוצעה על ידי ועדת פיל. פעל כראש הצ"ח לקשירת קשרים עם ממשלות וגורמים מדיניים. ארגן את פעולות ההעפלה "אף-על-פי" להעלאת רבבות מעפילים לארץ ללא הסכמת הבריטים.

1939 - עוד בטרם פרוץ מלחמת העולם השנייה הזהיר ז'בוטינסקי את העם היהודי מן החורבן הצפוי לו וקרא "לחסל את הגולה בטרם תחסל הגולה אתכם". עם תחילת המלחמה פעל בבריטניה ובארה"ב למען הקמת צבא יהודי שיילחם לצד בעלות הברית נגד גרמניה.

4.8.1940 - ביום כ"ט בתמוז ת"ש, בעת ביקורו במחנה קיץ של בית"ר בניו-יורק, נפטר ז'בוטינסקי מהתקף לב.

1964 - ראש הממשלה לוי אשכול הורה, בניגוד למדיניותו של קודמו, דוד בן-גוריון, למלא את צוואתו של ז'בוטינסקי, שביקש כי רק בפקודת הממשלה העברית אשר תקום בארץ-ישראל יועברו עצמותיו ארצה. עצמות ז'בוטינסקי ורעייתו יוענה נטמנו בהר הרצל בירושלים.

23.3.2005 - בי"ב באדר ב' תשס"ה חוקקה הכנסת את חוק ז'בוטינסקי (ציון זכרו ופועלו). ז'בוטינסקי השאיר אחריו ירושה ספרותית-הגותית עצומה. הוא כתב שירים, רומנים ומאמרים בנושאי מדיניות, חברה וכלכלה. ז'בוטינסקי שלט שליטה מלאה בשפות רבות ותירגם לעברית יצירות ממבחר הספרות העולמית. כל עזבונו הספרותי, כתביו וכתבי היד שלו, מאמריו, איגרותיו וכל מה שפורסם על אודותיו בכל השפות ובכל המקומות, שמורים בארכיון במכון ז'בוטינסקי בתל-אביב.

ממשנתו ומפועלו של ז'בוטינסקי ניתן ללמוד שהיה איש הסייפא והספרא. חייו נסבו סביב שני צירים מרכזיים:

הציר הראשון: הכרתו בצורך לפעול למען הגנה עצמית ולמען חיזוק הביטחון של עם ישראל. לתובנה זאת הוא הגיע על רקע הפרעות בעיר קישינוב בשנת 1903. הוא הגיע לעיר כעיתונאי, ושם תחת רושם הזוועות, חל מפנה בחייו. הוא נתוודע לראשי הציבור היהודי, וביניהם המשורר ביאליק, שנזדעזע עמוקות וכתב את שירו הנודע "בעיר ההריגה". ז'בוטינסקי הגה את רעיון ההגנה העצמית והצטרף לקבוצת יהודים שכבר החלה לפעול. עד מהרה הוא נעשה ראש הקבוצה והשקיע מאמצים באיסוף כספים, בקניית נשק ובניסוח חומרי הסברה. ז'בוטינסקי תרגם לרוסית את השיר "בעיר ההריגה" וכתב שאין להסתפק רק בהגנה עצמית, גאולת ישראל תבוא רק בדרך האקטיוויזם, העם יחרוץ את גורלו שלו במו ידיו. אין לסמוך על חסד לאומים, יש להתלכד ולמרוד בגלות ובקלון שהיא ממיטה על ההמונים הנדכאים.

מלחמת העולם הראשונה חוללה מפנה מכריע בחייו של ז'בוטינסקי, ששימש כתב צבאי של עיתון רוסי ונשלח לסקר את חזית המערב. כאשר שמע שתורכיה הצטרפה למלחמה, הבין כי נקרתה לציונות הזדמנות היסטורית שאין להחמיצה. אסור לתנועה הציונית לנקוט עמדה ניטראלית במלחמה שבעקבותיה ייקבע גורלן של מדינות ותנועות שחרור. הוא חש כי גרמניה עתידה לנחול תבוסה והקיסרות העותומנית תתפרק. אם אמנם התנועה הציונית מבקשת להצטרף אל שולחן ועידת השלום לעתיד לבוא, עליה לייסד גדוד עברי שיתייצב בחזית ארץ ישראל.

רעיונו של ז'בוטינסקי היה מהפכני ביסודו. גם עצם הרעיון שבהצטרפות למדינות ההסכמה (בריטניה, צרפת, רוסיה ויותר מאוחר ארה"ב) נראה בעיני העסקנים הציוניים מופרך, משום שפיזורו של עם ישראל מחייב אי הזדהות עם אף אחד מן הצדדים המעורבים במלחמה. הם גם חששו לגורל היישוב היהודי בארץ ישראל, שהיה נתון תחת השלטון התורכי העריץ.

מאבקו למען הקמת הגדוד נמשך למעלה משנתיים. הוא נתקל בהתנגדות מצד הממסד הבריטי וכן מצד חוגים יהודיים מתבוללים באנגליה, על רקע התנגדותם לכל רעיון הציונות.

גם המועמדים לגיוס – המהגרים היהודים מרוסיה שטרם התאזרחו, שנאו את הרעיון, שמו ללעג את מאמציו ופעולותיו של ז'בוטינסקי, פוצצו את אסיפותיו ורגמו אותו ואת חבריו.

ראשית התגשמות רעיון הצבאיות בא"י החלה במצרים. כ-18,000 יהודים נאלצו לעזוב את א"י בפרוץ המלחמה ומרביתם התיישבו באלכסנדריה, בה הוקם למענם מחנה מעצר גדול.

שם פגש ז'בוטינסקי לראשונה את יוסף טרומפלדור, הגיבור הגידם, ששמו הלך לפניו מאז השתתפותו במלחמת יפן-רוסיה ב-1904. הוא העלה בפניו את רעיון הגדוד וטרומפלדור הצטרף אליו ללא היסוס. במרס 1915 נערך כנס היסוד ותוך מספר ימים התגייסו כמה מאות מהפליטים לשירות צבאי, כדי לשחרר את א"י מעול התורכים. מפקד הכוחות הבריטיים במצרים הסביר להם כי החוק הבריטי אוסר גיוס נתינים זרים לצבא הבריטי, והעלה בפניהם הצעה אחרת - לגייס גדוד של נהגי פרדות שיישלח לאחת החזיתות שבה לוחמים נגד תורכיה. ז'בוטינסקי ושאר חבריו דחו את ההצעה. טרומפלדור לא ראה פחיתות כבוד בגדוד עזר כזה של נהגי פרדות. הגדוד גויס והשתתף במערכת גליפולי וזכה לתשבחות המפקדה העליונה. לימים הודה ז'בוטינסקי כי בפולמוס על יצירת הגדוד צדק טרומפלדור: הדרך לא"י עברה דרך גליפולי.

מאמציו של ז'בוטינסקי לגייס באירופה תמיכה בינלאומית ברעיון הגדוד העברי לא עלו יפה ובשנת 1916, בתמיכת מפקד הגדוד הבריטי, הפך "גדוד נהגי הפרדות" לגרעין הגדוד העברי. כדי לשמש מופת לאחרים התגייס ז'בוטינסקי לשורותיו ומילא את כל המשימות והתפקידים שהוטלו עליו. ב-1917 אישרה ממשלת בריטניה את יצירת הגדוד העברי, שנקרא "גדוד 38 של קלעי המלך", ובבוא היום, אחרי שחייילו יצטיינו בשדה הקרב - הם יזכו לשם "גדוד יהודה" ולסמלים לאומיים - תגי מגן דוד, ציור מנורה. ב-1918 יצא הגדוד לחזית בא"י ונשלח לבקעת הירדן. בספטמבר כבש הגדוד את ראש הגשר על הירדן וסייע בכיבוש רבת עמון, מעברו המזרחי של הירדן. ייסוד הגדוד העברי שימש ציון דרך היסטורי בתולדות העם היהודי והתנועה הציונית. הגדודים העבריים היוו תשתית לצמיחתם של המפקדים הצבאיים המובילים במאבק בתקופת המדינה שבדרך ולאחר קום המדינה, כמו: אליהו גולומב, דב הוז, יעקב דורי.

הציר השני בפועלו של ז'בוטינסקי היה קידום החינוך העברי-לאומי והפצת השפה העברית והנחלתה ליהודי התפוצות.

זאב ז'בוטינסקי התוודע ללשון העברית בגיל שש, עת לימדה אותו אמו את הא"ב העברי. תחילה לא התפעל מהעברית וראה בה שפה מתה כמו היוונית והלטינית. השינוי חל כאשר נבחר כנציג לקונגרס הציוני השישי שעמד להתכנס ב-1903. מאז הקדיש את חייו לתנועה הציונית ולתחייה הלאומית של עמו. בשלב זה הבין שעליו להכיר היטב את לשון עמו ואת תרבותו הישנה והחדשה. בעקבות הכרה זו פנה מיד לפעולה. הוא הבין שכדי לשלוט בשפה עליו להרבות להשתמש בה, וכך עשה ולא נרתע מקשיים ומשיבושים.

ז'בוטינסקי המשיך ללמוד עברית ויהדות כל ימי חייו. הוא דרש גם מאחרים ללמוד עברית, ובוועידת ציוני רוסיה שנערכה ב-1913 נשא את נאומו המפורסם "שפת ההשכלה" ואמר: "ידע מהיום והלאה

כל מי שבא להיות עסקן ציוני, שהוא מחויב לדעת את הלשון הלאומית, כי בלעדיה לא יוכל להשתתף באספותינו הציוניות..."

באותו נאום הציג את תפיסותיו בשאלת החינוך העברי-לאומי. הוא קבע שעיקרו של החינוך הלאומי עומד על הלשון הלאומית ולכן שפת ההוראה והלימוד של החינוך העברי בכל בתי הספר בגולה צריכה להיות עברית.

לאכזבתו של ז'בוטינסקי הצעותיו נתקלו בהתנגדות ולא נתקבלו. חזונו החל להתגשם רק אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר ניתנה ליהודים שבארצות מזרח אירופה ומרכזה אוטונומיה תרבותית. הסתדרות "תרבות" פתחה מאות גני ילדים ובתי ספר עבריים ששפת ההוראה בהם עברית. כך קמה במזרח אירופה רשת חינוכית עברית מפוארת שתרמה רבות גם לבניין א"י. רבים תרמו לייסודה ופיתוחה של רשת זו, אך איש החזון ומורה הדרך היה ז'בוטינסקי.

בימי שלטון המנדט הבריטי בא"י ובראשית מלחמת העולם השנייה הרבה ז'בוטינסקי בפעילות מדינית. עם זאת, מאחר שהבין את מרכזיות החינוך העברי-לאומי בתנועת התחייה הלאומית, הוא החשיב ביותר את פעילותו בתחום זה. על כך אנו למדים מדברים שאמר לבנו, שלמרות שכולם מהללים את פרק "הגדודים" בחייו, לדעתו מאבקו למען העברית היה הדבר העיקרי והחשוב ביותר שעשה.

מקורות:

נדבה, יוסף. זאב ז'בוטינסקי – האיש ומאבקיו. הוצאת מכון ז'בוטינסקי, 1986.
הרמתי, שלמה. יסודות לחינוך עברי-לאומי בתפוצות לאור משנתו ופועלו של זאב ז'בוטינסקי. ההסתדרות הציונית העולמית, המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה, 1987.